

oblekla mu gamaše čez nogavice in mu potisnila ohlapno volneno kapo do ušes. Takega, vsega okroglega kakor kepa, si je posadila na roko in odšla z njim skozi park. O drevesa, o ceste, o sinja nedogled, kje je vaša muzika? — Milanček je zavikal. Kapa mu je bila prevročna. Marta mu je kapo snela. — Ljubi ljudje, Francelj od petega regimeta, lepi prèstar, ki imaš vsako drugo nedeljo prosto, kje so vaši ljubeznivi obrazi? — Milanček je namrdnil usta: »Dol, dol!« Marta ga je postavila na tla in ga vedla kraj sebe za roko, sklanjajoč se nad njim, da jo je bolelo v levem ledju. »Milanček, potrpi! Kmalu bova sedela na klopi in gledala labude.« Toda Milanček ni potrpel. »Domov, domov,« je jel vpiti in gospodje v gladkih, črnih svršnikih so se ozirali. Eden od njih je obstal, pogledal Marti natanko v obraz in rekel: »Škoda, da imate paglavca. Ali niste nikdar sama, lepa dekleta?«

Tistega večera je sedela Marta v kuhinji pri petrolejki in pisala pismo. Prèstarju je napisala cele štiri strani žalosti in trpljenja in naposled mu je poslala čez sedem hiš in cest, v sedmo cesto, sedmo hišo stotisoč svetlih pozdravov. Da ima človek vsaj petrolejko! Ko leže mnogoštevilna, nenasitna in nezadovoljiva obitelj spat, se prižge taka svetilka, se postavi na mizo in človek je pri njej sam, sam, sam... Ura tiktaka in lomi od noči minuto za minuto, a Bog s spanjem. Da je človek, spehan od dela, le pol urice sam. Bdeč, sam in misleč svoje misli...

In tretjo nedeljo je rekla gospa:

»Tako, Marta, danes pripravi petrolejko za goste. V veži mora biti luč. Gospod boter, gospa botra, gospod župnik, teta, stric, stara mama in možev edini prijatelj, pisar Komar nas obiščejo. Pripravila sem boljšo večerjo, tudi moj mož bo dobre volje. Z marcem dobi deset kron več plače. Toda kaj sem hotela reči: Luč mora biti. V izbi prižgem visečo svetilko, v vežo postavi svojo malo petrolejko... Mogoče dobiš z marcem dve kroni več, veš! Govorila bom z možem...«

Tisti večer je ležala Marta v postelji pri oknu, strmela v temni strop in računila. Mogoče dobi z marcem dve kroni več, nova petrolejka stane krono in pol in pol krone stane petrolej... Toda težko bo šlo! Pri šivilji je vzela obleko na račun zvišane plače, materi je pisala, da bo kmalu lahko kaj malega pošljala domov... Tudi brat v Ameriki se je priporočil...

Da ima človek vsaj svojo posteljo! Ali ni to kraljevsko? Iztegneš se, kakor si dolg, razmahneš roki in daš pljučem, da se dvigajo in padajo, kakor jih je volja. Tema je, da se delajo škrlatne rože na stropu, nedeljsko solnce je zašlo za hrib, saj ni bilo svobodno, duri v sobico so zaprte, za njimi veka teden dni staro dete z ozkim, neugnanim glasom — a človek ima posteljo. Božjega miru polno, v počitek božji postlano, božjo svobodo dihajočo posteljo. In človek, v rokah božjih truden do smrti, je v njej sam, sam, sam...

KNJIŽEVNOST.

Ksaver Meško: **Mati**. Dramatska slika v treh dejanjih. V Ljubljani. 1914. Založila Katoliška Bukvarna. Cena K 1-80. — Pri nobenem narodu v Evropi — lahko trdimo — ni problem domovinske ljubezni tako silen in nujen kakor pri našem: večjim narodom se ni bati, da bi jih tujina kaj prida oslabila, če količkaj pazijo; nas kljub vsej pažnji tujina slabi in ubija. Hvaležni smo za vsako dobro besedo, za vsak dobrohoten svèt v tem pogledu; koliko bolj za cel govor, iz dna srcá privrel! In to je Meškova »Mati«. — Pisatelj je naslovil svoj spis: »dramatska slika«; s tem nam je že sam pokazal, da ni prava drama. Dve svojstvi ima pač od drame: živahen, zanimiv dialog, poln življenjske modrosti, in pa igro ter protiigro (kar je nekako bistvo drame); manjka pa ji enotnega dogodka (fabula) in globlje orisanih značajev. In — da pričnemo z negativno stranjo — zakaj nima teh dveh svojstev? Zato ne, ker nam pisatelj noče predstaviti niti kakega zgodovinskega, niti posameznega sodobnega, malenkostnega dogodka, ampak je vse sama — alegorija, vse je — simbol. »Dogodek«

je hitro povedan: Vdova Strelčeva (nekje ob slovenski jezikovni meji) ima troje svojih otrok (22 letnega Milana, slikarja, 19 letnega Ivana, gímnazijca 7. razreda, 18 letno Tinko, ki je doma pri materi) ter rejenko Silvo (tudi nekako 20 letno). Pred igro se je zgodilo to-le: Silva je resno ljubila Milana, ki pa jo je preziral, ker je bil poln tujine; isti Milan je vpeljal v hišo mladega logarja Križnika, narodno mlačnega, če ne že narodu odtujenega grofovega uradnika. In zdaj pridemo v igro: Prezirana od Milana se Silva odloči, da pobegne s ciganom šandorjem, ki ji obeta, da postane kraljica puste; prepozno spozna Milan svojo napako, vzbudi se mu ljubosumnost in v tej ubije cigana. Zato mora v ječo. Silva pa zares izgine med cigane. Da bo mera žalosti polna, pride domov še Ivan in pove, da je — zaradi narodnosti svoje — izključen; poln je mladostne moči: s suhim očesom se poslovi od matere in sestre ter odide v Ameriko. Tinka edina ostane zvesta materi; ker vé, da v zakonu s Križnikom ne bi mogla ostati verna svoji domovini, svojemu narodu, se junaško odreče lepi prihodnosti in ostane rajši dekla

pri materi. To je situacija koncem 2. dejanja. Po presledku treh let si moramo misliti 3. dejanje: mrzel zimski večer je, burja piha okoli vogalov; vdova je vsa potrta; kje so njeni otroci? ali jih ne bo več nazaj? Tinka jo tolaži, da se še vrnejo. In res! Malo potem, ko se Strelčevka odpravi k počitku, nekdo rahlo potrka: Silva se je vrnila, vsa prepadena, izstradana, premražena. Tinka jo okrepča in spravi v postelj. Kmalu nato potrka drugič: Milan je, s suhim kašljem; ušel je iz ječe; pred smrtjo, ki jo sluti, hoče še enkrat videti — mater. Vidi jo in umre... S tem se drama konča. Vsakemu je očito, da pravega dramatskega dogodka ali zapletka v »Materi« ni. Križnik odide brez sledu s pozorišča, Ivan se ne vrne več, odkod in čemu zagonetni šandor itd., vse to bi bile same uganke; tudi značaji se ne razvijajo pred nami: nič ne izvemo, zakaj se je Milan odtujil domovini, ampak samo vidimo, da je odtujen; zagonetno nam je, kje je Tinka dobila tako moč značaja, skrivnost nam je značaj Silvin in dr. Vse je bolj skicirano (»slika«). Za alegorijo pa zadostuje popolnoma: v materi-vdovi spoznamo svojo domovino, Milan je tip umetnika, ki čisla le tuje vzore, Ivan tip izseljencev, Križnik reprezentant uskokov iz materialnih ozirih, Silva naših deklet, ki se izgube v Aleksandriji in drugod. Tinka predstavlja tiste, ki mater zvesto in dejansko ljubijo. — Govorili smo sedaj o tem, česar naš umotvor nima, torej o pomanjkljivostih, po našem mnenju seveda. Če niso morda pa ravno to — prednosti? V Italiji n. pr. goji dramatiko v enakem smislu Sem Benelli — cf. »Ljubezen treh kraljev« — z velikanskim uspehom; v Trstu, v Gorici so ga igrali. Ali bo vzbudila pri nas »Mati« toliko navdušenje? Po svoji velevažni vzgojni tendenci bi zaslužila.) Ali zda; pa pogledimo tisto točko »Matere«, kjer je pisatelj ves na dramatičnem polju: igro in protiigro. Igro vodi mati-vdova, protiigro pa neka druga mati (čeprav nevidna!), mačeha tujina. Vrší se med obema boj za življenje in smrt. Na eni strani vidimo, kako dobra mati želi osrečiti svoje otroke in jim dati vso izobrazbo, katero more, proseč jih, da potem pri njej ostanejo in ji pomagajo, na drugi strani pa z žalostjo in gnevom opazujemo, kako se ji »druga mati« reži in ji z lahkoto trga iz naročja otroka za otrokom. V bridkosti se nam krči srce; najrajši bi stopili vmes in zavpili zaslepljenim otrokom: »Spoštuj... mater, da boš dolgo živell...« V 1. in 2. dejanju triumfira mačeha. Uboga mati! V 3. dejanju se izvrši peripetija: zaslepljeni otroci (in sicer ne še vsi) izpregledajo, da jim tujina — ni bila mati.

Stoletni boj med velikim svetom duševne premoči, kapitalizma, industrije in sijajne civilizacije se torej tu vrši ter med našim narodom, ki vsega tega dozda še nima; in pisatelj nam ne prikriva tudi tiste tajne sile, s katero bo narod vzdržal naval, in to je — velika ljubezen do Matere-domovine. *Dr. Jož Debevec.*

Ksaver Meško: Mladim srcem. Zbirka povesti za slovensko mladino. Drugi zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. — Pisatelju je lastno, da se v začetku svoje umetniške poti, tedaj, ko še išče adekvatnega izraza svojemu nemirnemu hotenju, najrajši peča z bučnimi konflikti strasti, da vse potencira do patetične veličine in da ljubi komplicirano, kar najbolj umetno formo; potem se začetniški nemir poleže; mnogi spoznajo, da hočejo »preko svoje moči«, se unesejo, in če ne nehajo pisati, gredo

med mladinsko slovstvo; drugi imajo dovolj sile, da se literarno izžive, toda medtem dozoreva v njih spoznanje, da je najpreprostejša forma najlepša in da se vsa ta reč, ki jo imenujemo življenje in ki dela mlademu človeku toliko misli in skrbi, kristalizira okrog maloštevilnih нравnih vprašanj, in ti gredo potem tudi v mladinsko slovstvo. Slovstvena zgodovina pozna več takih slučajev; največji duhovi so pogosto otroku najbližji, ljubijo ga zaradi njegove preproste modrosti in dobrote, kakor ga ljubi Bog. — Kateri izmed obeh vzrokov je bil odločilen za Meška, da je začel zadnja leta pisati skoro izključno iz mladine ali za mladino, je za enkrat vseeno. Pri njem je bil ta prehod lahek in naraven. Njegove misli, ki so bile že od nekdanj revne motivov, so se vedno in vedno vračale k spominom mladosti, dokler mu slednjič ta motiv ni postal glavni, če ne edini. Pridružila se mu je želja, нравno blažiti, in tako so nastale tiste črtice mladini, ki smo jih brali na pr. v »Mentorju« in ki so bile, mislim, mladim in starim enako neprijetno branje; niti s svojo pedantično formo, niti s svojo vsiljivo in malenkostno moralnostjo niso mogle vneti src.

Tem bolj nas je presenetil drugi zvezek njegove mohorske zbirke, ki ima nekaj dobro in zanimivo pisanih strani. (Na pr. črtici »Moji mali« ter »Petelin in gosak«.) Razveseljivo je to tem bolj, ker so te črtice boljše od njegovih prejšnjih, starejših, na katerih stoji Meškova slava. Meško je prav storil, da je del v to zbirko tudi »Cigančka«, vzetega iz knjige »Ob tihih vzrokih«, torej ene njegovih najboljših, kakor pravijo. Kdor sedaj bere to črtico, se zavé, kako pretirana je bila hvala Meškove manire, in razume, da so mogli mladi ljudje uživati tako nasladno in v svojem jedru zlagano slovstvo le vsled sugestije — je pa obenem tem bolj vesel, da je Meško v svojih zadnjih črticah opustil sanje, hrepenenje in druge pisateljske trike svojega časa (kako neznosen je Ciganček v svoji liričnosti!) ter gleda stvarjem pošteno v njih resnični obraz. To je gotovo napredek, naj tudi kdo sodi, da je Meškova pot v mladinsko slovstvo dekadenca.

Dovoljeno naj mi bo izreči sodbo — zopet v nasprotju z javnim mnenjem — da Meškov jezik ni dober. Je sicer brez slovnične hibe, čist in skrbno popravljen, pa je brez individualnosti, brez prave izrazitosti. Meškovi stavki so vsi čedno napravljeni in dobro počesani, toda govoriti ne znajo. Iz vsega njegovega pisanja gleda skrb, da bi bil jezik »pravilen«; tiste suverene gotovosti velikih mojstrov, ki gnetejo snov po svoji volji, ji dajejo obliko in duha in pravila iz lastne moči, ne vidim pri njem — on ima še vedno strah pred materijo in tega ne more skriti.

Družba je knjigo razkošno okrasila z ilustracijami, ki jih je izvršil S. šantel. *Izidor Cankar.*

Slovenske večernice Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 68. zvezek. 1914. — Slovenske večernice so od leta do leta bolj podobne Shakespearejevemu odru: nad povestmi se izpreminjajo samo naslovi, drugo ostaja pri starem. V knjigi je mnogo povesti, toda umetniško — če se ne oziramo na Česnikov poizkus in na nekaj pesmi — nismo s knjigo ničesar pridobili.

Novo življenje (Josip Kostanjevec) je poučna povest o šoli, hranilnici in mlatilnici (tudi o mlatilnici, drugače osmo poglavje nima pomena). Ljudje, ki nastopajo, so precej znani že, novega v povesti ni drugega kakor odlomek o rokomavharjih. Ne-